

Kedosjiem (Lev. 19 en 20)

Leviticus 19

Thema: Heilig zult gij zijn.....

Inleiding

Het boek Leviticus vormt het midden van de vijf Tora-boeken en geldt in het jodendom als de centrale kern, als het hart van de Tora. Joodse kinderen leren lezen uit dit boek; het is zelfs voorleesboek. Wat staat er in dit hart? Wel daarin staat het centrale visioen, de droom van God: God die woont temidden van de mensen, zijn heilige woning temidden van de woningen der mensen, een wereld zoals daarna eigenlijk alleen Johannes aan het slot van de Openbaringen die beschrijft.

Vanmorgen lezen we uit de sidroth die gisteren aan de orde waren. Omdat de reguliere lezing rond Pesach even is onderbroken waren gisteren twee sidroth aan de orde, namelijk Acharé Mot (Lev 16 t/m 18) en Kedosjiem (Lev 19 en 20). Uit de laatste heb ik gekozen voor Lev 19, in de Joodse traditie een prachtige weergave genoemd van de Tien Woorden, en daarom ook een hoofdstuk dat we in de kerk vaker horen. Alleen, wij plukken dat hoofdstuk uit z'n verband: wij lezen niet hoofdstuk 18 en hoofdstuk 20 waarin verzen achtereen gezegd wordt welke sexuele praktijken verboden zijn, met wie je wel en met wie je geen gemeenschap mag hebben (als je leert lezen in Israel of Bar Mitswa wordt, lees je dat dus wel!); en ook binnen hoofdstuk 19 lezen we alleen wat ons uitkomt. Na het 'Heb je naaste lief als jezelf; Ik ben de HEER', lezen wij niet het daarop volgende vers:

Leef mijn bepalingen na. Laat je vee niet paren met dieren van een andere soort. Zaaï je akker niet in met verschillende soorten gewassen. Draag geen kleren die zijn geweven uit twee soorten garen.

Dus hoe serieus nemen we deze teksten dan eigenlijk?

We proberen vanavond meer van Lev 19 te verstaan. Beginnend met die beroemde woorden:

De HEER zei tegen Mozes:

'Zeg tegen de gemeenschap van Israel: Wees heilig, want Ik, de HEER, jullie God, ben heilig'.

Ik lees allereerst iets voor uit een artikel van Joke Scheepstra. Zij vertelt over een trektocht die zij maakte door de Sinai-woestijn georganiseerd door natuuronderzoekers. "...het vervoer vond plaats in twee oude legerjeeps. Het was een ruige tocht zonder enig comfort. Een week lang trokken we door een heet, uitgedroogd en rotsachtig berglandschap, zonder sanitaire voorzieningen, slapend op de kale grond, en met alleen de strikt noodzakelijke bagage (en dus een minimum aan kleding) in een zak of tas gepropt.

In onze groep, die uit 20 mensen bestond, was ook een orthodox-joods gezin opgenomen. Ze kwamen uit Jeruzalem. Iedere dag stond de vader in alle vroegte op, eerder dan de anderen. Hij bond de gebedsriemen om, legde het gebedskleed om zijn schouders, nam zijn zoontje mee en samen zonderden zij zich af voor het ochtendgebed. Daar stonden ze dan, in shirts en korte broek, midden in die woestijn. En zij spraken de woorden:

Gezegend zijt Gij, Heer onze God, Koning van de wereld, die blinden ziende maakt

Gezegend zijt Gij, Heer onze God, Koning van de wereld, die naakten kleedt

Gezegend zijt Gij, Heer onze God, Koning van de wereld, die gevangenen vrijmaakt

Gezegend zijt Gij, Heer onze God, Koning van de wereld, die gebukten opricht

Gezegend zijt Gij, Heer onze God, Koning van de wereld, die voor mij maakt wat ik nodig heb

Gezegend zijt Gij, Heer onze God, Koning van de wereld, die de mens richting geeft in zijn gaan

Gezegend zijt Gij, Heer onze God, Koning van de wereld, die de vermoeide kracht geeft

Gezegend zijt Gij, Heer onze God, Koning van de wereld, die de slaap van mijn ogen verwijdert, en de sluimer van mijn oogleden.

Elke morgen weer zag ik ze zo samen, deze vader en zoon. Pas na verloop van een paar dagen had ik de moed om te vragen of ik een foto van ze mocht maken. Dat was goed. Maar later op die dag kwam de vader er nog even op terug. 'Je zit in het onderwijs, hé?', vroeg hij mij. 'Je moet me beloven dat, als je die foto later misschien aan studenten laat zien, je daarbij zult uitleggen dat het niet de gewone gang van zaken is. Want een Jood die bidt, die kleedt zich alsof hij bij een koning op audiëntie gaat. En zo zien wij er nu niet uit.'" (einde citaat)

Het ochtendgebed is maar één van de 613 mitswot, geboden en verboden, waaraan een gelovige Jood zich verplicht weet. En in het doen van elke mitswa richt hij zich tot God, verbindt hij zich als het ware met God. Bij Hem komen die woorden, die geboden vandaan. Daar zitten geboden bij waarvan tot de dag van vandaag de betekenis niet eens helemaal duidelijk is. Maar je houdt je eraan, omdat de HERE God heeft gezegd dat zijn volk zich door het doen daarvan zal onderscheiden van alle andere volken. 'Ik doe dit, omdat het mij geboden is; ik doe dit niet omdat de Ene het mij verboden heeft'. In het doen van een mitswa verbindt je de hemel met de aarde. Door ze te doen, duidelijk zichtbaar te doen temidden van de volkeren der aarde, daardoor vervult een Jood zijn missie, en daardoor wordt het Woord van God zichtbaar midden in het dagelijkse bestaan. Heiliging, zo heet dit leven. Het is een manier van doen. En doe je dit niet, dan ontstaat er geen verschil, dan is Israel als alle andere volken op aarde. Door de heiliging van het leven ontstaat het verschil.

Het is apart dat je nergens in de Tenach een definitie zult vinden van het begrip 'heilig'; kadosj in het Hebreeuws. Dat is misschien wel expres zo. Een definitie is een abstracte formulering, iets dat je uit je hoofd kunt leren. Maar met het begrip 'heilig' gaat het om wat gedaan moet worden. En al doende ga je verstaan wat heiliging betekent, wat dat met je doet. Hé, ik zeg wel eens: vergelijk het met seks of met gebed – je kunt daarover praten, je kunt daar tien boeken over lezen, maar daarmee gebeurt er nog niets. Éénmaal zelf ervaren zegt meer dan talloze boeken. Wel, 'heiliging van het leven' is bedoeld als een ervaring. Ga dat maar doen, elke dag; dat ochtendgebed bijvoorbeeld, of je nu in de woestijn bent of op de toendra; doe dat, en merk wat dat met je doet, wat dat voor je omgeving betekent, wat het daar oproept. En doe het omdat de HERE God het tot je gezegd heeft, naar de woorden:

Wees heilig, want: Ik, de HERE, uw God, ben heilig.

Wat betekent deze bijbeltekst? Een aantal punten zijn van belang voor een goed verstaan. Ik noem er drie.

In de eerste plaats: 'Heilig', roept bij ons al gauw iets op van 'puur, volmaakt'. Moeten wij mensen dan net zoals God zijn, net zo heilig als Hij; hoe kan Hij dat van ons vragen? De Joodse traditie wijst echter fijntjes op de manier waarop het woord kadosj in het Hebreeuws is geschreven. Het staat er namelijk twee keer anders; dat kun je in het Nederlands al helemaal niet zien, maar ook in het Hebreeuws kun je dat niet horen. Kadosj zul je zijn. En waarom? Want Ik, de HERE ben kadosj. Toch staat er in het woord kadosj als het van God gezegd wordt altijd een letter meer dan wanneer het bij mensen wordt gebruikt. Als kadosj op God slaat wordt het volledig gespeld, maar als het op mensen slaat wordt het onvolledig gespeld. Met andere woorden, zegt de Joodse traditie: er is er maar één echt heilig: God zelf. Daar kan geen misverstand over zijn; laten we de grens tussen God en mens nooit overschrijden. Wij worden slechts geroepen op Hem te lijken, geschapen naar zijn beeld en gelijkenis. Maar verwar nooit de foto met het origineel – hoe zou je die ooit kunnen verwarren? Toch zoek je in een leven van heiliging de transparantie; dat je zegt: dat is 'em! Een opperste transparantie die wij geloven in Jezus te hebben gezien; door Hem heen is de Vader te zien.

In de tweede plaats: opvallend in de hele Tenach is dat overal waar het volk tot heiligheid wordt opgeroepen er hetzij een meervoudsvorm wordt gebruikt, hetzij naar een collectief wordt verwezen. Met andere woorden: de eis tot heiligheid wordt in de Tenach nagestreefd door de gezamenlijke inspanning van een hele gemeenschap! Van een individu wordt in de bijbel nooit gezegd dat hij of zij heilig is! En je vindt dus ook geen heiligverklaring in de bijbel van een individu. De vervulling van het 'wees heilig' vindt dus alle eeuwen door plaats, krijgt alleen gestalte in de collectieve uitvoering van deze opdracht door een hiervoor en hierdoor speciaal gevormd heilig volk. En daarmee is deze opdracht in Leviticus en zijn alle daaruit voortvloeiende opdrachten, alle 613 mitswot, dus in principe voorbehouden aan een volk: Israël; ik kom er straks op terug.

Ten derde: de grote Joodse denker Abraham Joshua Heschel heeft gesteld: het tegenovergestelde van het slechte op deze aarde is niet het goede, maar het heilige. Het goede vind je in deze wereld niet. Dus ook met de uitdrukking 'heilig volk' bedoelen we niet dat Israël een 'goed volk' is; waarschijnlijk is dit wel één van de grootste misverstanden op deze aarde, dat de heidenvolken steeds weer denken dat Joden beter zijn of zich beter voelen dan heidenen. Nee, het zijn mensen die net als alle andere mensen met hetzelfde sop zijn overgoten, goed

kerkelijk gezegd: even zondig als alle anderen. Maar... anders. Omdat zij als geen ander volk collectief gecreëerd zijn en geroepen zijn door God om als een heilig volk te leven, om met het doen van hun mitswot een verschil te maken temidden van de volkeren. Doen ze dat niet, dan vervalt in wezen de reden van hun bestaan; en we hoorden in Ezechiël (maar je kunt het overal in de Tenach horen) wat een afschuwelijke gevolgen dat heeft: God die hen verstrooit onder de volken. En blijven huns ondanks geroepen om heilig volk te zijn, geroepen om op Hem te lijken: die God, hun God, JHWH, die het verschil maakt, die als enige iets te zeggen heeft tussen de goden van deze aarde, sterker nog: Hij alleen is God en alle andere goden en machten op deze aarde zijn geen god. Hij maakt het verschil. En Hij maakt via Israel verschil tussen de volken en doordat zijn geboden worden gedaan wordt zijn presentie zichtbaar.

En dat is de reden dat alle kwaad, alles wat slecht is zich altijd weer zal richten tegen dit volk. God zelf kan hij niet raken, maar wel het heilig volk. Het kwaad, de duivel, wéét; veel meer dan alle goedbedoelende mensen, veel meer dan de Kerk ook, en veel beter nog dan Israel zelf: het tegenovergestelde van het Kwaad is het heilige. Wat dat voor het heilig volk heeft betekend en betekent in de loop der eeuwen, ook daar hebben we op 4 mei bij stil gestaan.

Waar hebben mensen als Petrus en Paulus zich nu voor ingespannen? We hoorden daar net weer iets van in de nieuw-testamentische lezingen. Zij waren de eerste apostelen die met het evangelie over de grenzen van Israel naar de heidenvolkeren gingen. En moesten dan nu ook die heidenvolkeren – als zij tot geloof kwamen – zich gaan houden aan de 613 mitswot om zo mee het heilig volk gestalte te geven? Daarover ging het zg apostelconvent in Handelingen 15. En Paulus en Petrus hebben ervoor gepleit dat die specifieke last ons niet opgelegd zou worden. Het ging daar niet over de vraag wat de christenen uit de Joden, dus zichzelf moesten doen. Voor henzelf bleven de mitswot gelden; die zo mogelijk meer dan ooit nu doende in liefde tot God en levend van de genade in Jezus Christus. Maar wij? En toen hoorden we de voorzitter van die vergadering, Jacobus, tenslotte zeggen: Daarom ben ik van mening dat wij de *heidenvolkeren* die zich tot God bekeren geen al te zware lasten moeten opleggen. Wat wordt volgens Jacobus van ons gevraagd: als we in Jezus geloven en in Hem JHWH aanbidden: geen enkele afgod meer te dienen, zuiver in ons sexueel verkeer te zijn – want die heidenen deden en doen maar, en het is goed voor hen Lev 18 en 20 te lezen – en geen vlees te eten van dieren van wie het bloed niet is weggevoerd. En voor de rest zegt Jacobus: overal in de wereld is wel ergens een synagoge in de buurt waar de heidenen hun oor te luisteren kunnen leggen en de Tora-lezingen kunnen meemaken.

In zijn brieven kun je Paulus dan horen zuchten over heidenen die toch net als Joden onder de wet willen gaan leven. Maar hij dreigt dan: als je je er aan één wilt houden, denk niet dat je die los kunt plukken uit het geheel; dan moet je je aan alle geboden houden! Niet: deze uit Lev 19 - of waar dan ook – wel, en die weer niet. Maar doe dat niet, verkondigt hij. Jullie zijn vrij van deze wet. Christus heeft de hele wet voor jullie vervuld. Slechts een paar voorschriften werden ons meegegeven vanuit het apostelconvent. En wie goed leest kan zien dat die voorschriften er alle op gericht zijn dat Jood en niet-Jood in de gemeente van Christus samen een maaltijd kunnen vieren, en vooral de liefdesmaaltijd met het Heilig Avondmaal.

Wat is de Kerk in later eeuwen een andere weg gegaan. Die paar voorschriften in Hand 15 hebben we niet eens serieus genomen. Vervolgens hebben we gesteld dat Joden die tot bekering kwamen – hoor hoe dat klinkt; zozeer hadden we Jezus losgemaakt van JHWH, de God van Israel, dat we niet eens meer wisten of geloofden dat zij eerder dan wij al de HERE God aanbaden – die moesten ophouden met hun mitswot, hun werken der wet, want dat had volgens ons Paulus zelf gezegd. Ja, zo gaan die woorden klinken als je jezelf stelt op de plek van de apostelen, op de plek van Israel, en dan met die woorden de heidenen en dus ook de Joden te lijf gaat; want wij veranderden het bijbelse gojiem in buitenkerkelijken en daar rekenden we ook de Joden toe; hoe krom kun je iets maken? En vervolgens gingen we zelfs de Tenach lezen als een wet die *ons* gegeven was en die *ons* tot Christus had geleid, waarbij we ons inderdaad – tot Paulus' afgrijzen – aan de ene wet wel gingen houden en de andere maar weer oversloegen. En we gingen de Psalmen van Israel zingen alsof het *onze* Psalmen waren; en we zaten ze gewoon te zingen terwijl het volk Israel zelf om ons heen werd uitgemoord. Nee, Jacobus, ook in Kampen is geen synagoge meer waar nog Tora wordt gelezen; en gebeurde dat nog wel: welke heidenen gaat daar meeluisteren? Er is trouwens bijna geen Jood die gelooft dat Jezus de Messias is; maar vind je dat gek?

De apostelen hadden iets anders met ons voor ogen. Waarbij ze overigens wel degelijk de Tenach citeerden. Petrus citeert Lev 19: wees heilig, want Ik ben heilig; en hij citeert Ex 19 dat wij een heilig volk horen te zijn. De woorden in de Tenach, de woorden in de synagoge hebben ook bekeerde heidenen iets te zeggen. Maar niet om onder de wet te gaan leven. Maar om in Christus alle afgoderij op te geven; en zó te handelen dat de tafelgemeenschap met Joodse christenen mogelijk zou zijn. En om hen heen - zij als volk dat zich van Godswege onderscheidt en wij erbij gekomen door Gods ontferming – mee Gods lof te zingen; naar de woorden van Paulus in Romeinen 15: verheugt u heidenvolkeren met Gods volk Israel. Wat zou dat een getuigenis in de wereld gegeven hebben, een heiliging van Gods Naam!

Heiliging – er is geen definitie – het woord komt helaas in het Liedboek van de kerken nauwelijks voor – maar het is een manier van doen! Om Jezus' wil ook voor de bekeerde heidenen.